

Handläggare: Cecilia Rivard
Telefon: 08-508 18 048

Till
Farsta stadsdelsnämnd
2011-09-01

Arkitektur Stockholm – Förslag till strategi för stadens gestaltning

Remiss från stadsbyggnadsnämnden

Förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Ulla Thorslund
stadsdelsdirektör

Lena Rabe
avdelningschef

Sammanfattning

Stadsbyggnadsnämnden har fått i uppdrag av kommunfullmäktige att se över Stockholms byggnadsordning som är ett komplement till förra översiktsplanen. Den nya översiktsplanen, *Stockholms översiktsplan – Promenadstaden*, bygger på fyra stadsbyggnadsstrategier och *Arkitektur Stockholm* är en konkretisering av dessa strategier.

Remitterat dokument är omfattande och om det ska användas för att ge allmänheten möjlighet att bli delaktig i debatten om Stockholms utveckling bör det kortas ner. Men *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning* innehåller samtidigt många intressanta beskrivningar och bra riktlinjer för framtida planering i Stockholm.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för planering, strategi och service.

Bakgrund

I samband med att *Översiktsplan för Stockholm – Promenadstaden* fastställdes av kommunfullmäktige i mars 2010 fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att se över Stockholms byggnadsordning. Behovet att revidera och komplettera byggnadsordningen med en mer strategisk del konstaterades tidigt i arbetet med översiktsplanen. *Arkitektur Stockholm* är en samlade benämning och kommer att omfatta ett antal dokument som ska ligga till grund för stadens gestaltning. Tanken är att strategin ska ligga till grund för en levande och konstruktiv debatt kring Stockholms utveckling.

Den föreslagna strategin beskriver översiktligt vad som är Stockholms grundläggande värden. Parallellt pågår framtagande av dokumentet *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer* där de beskrivande delarna främst utgår ifrån Stockholms byggnadsordning medan riktlinjerna formuleras utifrån den nya översiktsplanens intentioner.

Förslaget har remitterats till Farsta stadsdelsnämnd för yttrande senast den 20 september.

Remissen i sammanfattning

I samband med att *Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm* antogs fick stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att se över Stockholms byggnadsordning som var en del av *Översiktsplan 99* och anger förhållningssätt till stadens karaktärsdrag. *Arkitektur Stockholm* är en konkretisering av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier. Parallellt pågår arbetet med att revidera stadens parkprogram.

Arkitektur Stockholm är en samlade benämning och avser att omfatta ett antal dokument som ska ligga till grund för stadens gestaltning. *Arkitektur Stockholm* vänder sig till stadens invånare, politiker, tjänstemän samt privata och offentliga aktörer inom planering, förvaltnings- och byggsektorn.

Dokumentet *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning* är ett tematiskt tillägg till översiktsplanen som översiktligt beskriver vad som är Stockholms grundläggande värden och hur arkitekturen kan fungera som ett verktyg i arbetet med stadens fortsatta utveckling. Parallellt pågår framtagandet av *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer* där de beskrivande delarna till stora delar utgår från Stockholms byggnadsordning medan riktlinjerna formuleras utifrån den nya översiktsplanens intentioner.

I kommunfullmäktiges långsiktiga strategi *Vision 2030 – Ett Stockholm i världsklass* lyfts tre teman fram: Staden ska vara mångsidig och rik på upplevelser, den ska vara innovativ och växande och den ska vara en stad för medborgarna. *Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm* är en utveckling av målen i *Vision 2030* och ger en samlad bild av framtidens stadsbyggande. Översiktsplanen innehåller fyra stadsbyggnadsstrategier som är vägledande för den fortsatta planeringen av Stockholm:

1. *Fortsätt att stärka centrala Stockholm*
2. *Satsa på attraktiva tyngdpunkter*
3. *Koppla samman stadens delar*
4. *Främja en levande stadsmiljö i hela staden*

Strategierna utgör utgångspunkt för de riktlinjer för fortsatt planering som formuleras i *Arkitektur Stockholm*.

Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning

Ett rikt och levande stadsliv

En blandning av bostäder, arbetsplatser och service ska eftersträvas både vid planläggning av ny bebyggelse och inom det befintliga byggnadsbeståndet. Ett fungerande stadsliv och en hållbar utveckling kräver ett visst mått av täthet i bebyggelsen för att skapa förutsättningar för trygghet. En tät stad ställer krav på att skapa lättillgängliga parker och grönområden av hög kvalitet för att tillgodose medborgarnas behov av rekreation.

En framkomlig stad för gående och cyklister är en förutsättning för ett rikt och fungerande stadsliv samt för den ekologiska och sociala hållbarheten. Staden har också som mål att bli världens mest tillgängliga stad för personer med olika funktionsnedsättningar.

Riktlinjer

- De offentliga rummens kvaliteter och tillgänglighet ska tryggas i detaljplan: Tydliga gränser mellan privat och offentlig mark, blandning av olika funktioner, flexibel användning för att möjliggöra verksamhetslokaler i bottenvåningar i strategiska lägen, entréer bör orienteras mot gatan.
- Utveckla parker och grönområden av hög kvalitet för att skapa mötesplatser och tillgodose medborgarnas behov av rekreation.
- Fysiska åtgärder som underlättar tillgängligheten i staden ska integreras i gestaltningen och helhetsmiljön.

- Konst berikar stadsrummet vilket ska beaktas i planeringsprocessen.

En attraktiv stadsmiljö

Stockholms identitet och attraktionskraft handlar till stor del om dess skönhet men även om bebyggelsens årsringar som gör stadens historia läsbar. En stad förändras och utvecklas ständigt. En väl avvägd skala skapar attraktiva stadsrum och i miljöer där den befintliga bebyggelsen och gaturummen präglas av slutenhet och storskalighet kan kompletteringar med ny bebyggelse tillföra nya kvaliteter och högre detaljeringsnivå.

Stockholm har högt ställda mål för stadens klimat- och miljöarbete. Vid ny bebyggelse bör energibesparande åtgärder och andra miljötekniska lösningar integreras i arkitekturen. I äldre bebyggelse måste energibesparande åtgärder vägas mot de kulturhistoriska värdena.

Riktlinjer

- Genom tillägg av ny arkitektur av hög kvalitet, som speglar sin samtid och tolkar Stockholms unika värden, kan staden tillföras nya årsringar som berikar vår stad och utvecklar vårt kulturhistoriska arv.
- Vid gestaltningen av nya stadsutvecklingsområden ska mångfald och variation i gaturummet och i det arkitektoniska uttrycket eftersträvas inom ramen för en tydlig och medveten gestaltningsidé.
- Vid förtätningar bör gestaltningen av ny bebyggelse utgå från befintliga kvaliteter, förutsättningar och samband med den övriga staden. Ny bebyggelse utformas så att den blir tydligt urskiljbar i stadsbilden. Kvarter ska så långt det är möjligt delas upp i flera enheter, ritade av olika arkitekter.
- I ny bebyggelse bör energisparande åtgärder och miljötekniska lösningar integreras i arkitekturen och användas som ett gestaltungsselement och verktyg för ett nyskapande formspråk.

Hög arkitektonisk kvalitet för en hållbar utveckling

Arkitektonisk kvalitet definieras här enligt följande: En byggnad, park- eller gatumiljö ges en medveten gestaltning med utgångspunkt i platsens förutsättningar och där estetik, funktion och teknik samspelar och bildar en helhetslösning. En byggnad eller miljö av hög kvalitet ska berika stadsmiljön och tillföra stadsbilden mervärden.

Riktlinjer

- Staden ska främja nyskapande arkitektur av hög kvalitet för att stärka Stockholm i rollen som Sveriges huvudstad.
- I egenskap av stor fastighetsägare och förvaltare ska staden föregå med gott exempel och verka för hög kvalitet i det offentliga byggandet.
- Vägar och trafiktekniska anläggningar ska betraktas som delar av stadens offentliga rum och ges en medveten gestaltning av hög kvalitet.

Processer för hög kvalitet i stadsbyggandet

Det är viktigt att formulera kvalitetskraven tidigt i processen och att forma en samsyn inom staden om vad som är god kvalitet i stadsbyggandet. Om stadens processer används på ett systematiskt sätt i syfte att värna och utveckla god arkitektur inspireras även marknadens aktörer till att i högre grad prioritera kvalitetsfrågorna.

Riktlinjer

- Staden har i egenskap av utövare av det kommunala planmonopolet ansvar för planeringen och bör ta initiativ till tidigt samarbete med byggherrar och arkitekter för att gemensamt utveckla staden utifrån en helhetssyn.
- Värdet av hög kvalitet bör inkluderas redan i markanvisningsprocessen.
- Med utgångspunkt i *Arkitektur Stockholm* ska utvärderingskriterier tas fram för att uppnå hög arkitektonisk kvalitet.
- Konkurrensmomentet i stadens upphandlingar ska utvecklas för ökad mångfald och hög kvalitet.
- Staden ska tillsammans med andra aktörer utveckla nya mötesplatser och samarbetsformer för en fördjupad dialog och för att främja en konstruktiv diskussion om Stockholms utveckling.

Promenadstaden grunden för fortsatt utveckling

Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm utgör ett viktigt strategiskt dokument för staden. Den pekar ut fyra stadsutvecklingsstrategier för en hållbar tillväxt i strävan efter att nå stadens långsiktiga mål i *Vision 2030*.

Strategi 1: Fortsätt att stärka centrala Stockholm

Riktlinjer

- Den centrala stadens utvidgning ska studeras utifrån ett helhetsperspektiv och med utgångspunkt i översiktsplanens mål samt de olika

stadsbyggnadskarakterernas kvaliteter och förutsättningar.

- Staden bör initiera idéävlingar för att skapa en konstruktiv diskussion om hur den centrala stadens utvidgning med ökad täthet och bättre sammankopplingar av stadsdelar kan genomföras.

Strategi 2: Satsa på attraktiva tyngdpunkter

Mindre värdefulla grönområden kan komma att tas i anspråk för bebyggelse. På vissa platser kan nya högkvalitativa parker utvecklas på tidigare exploaterad mark, samtidigt som befintliga grönområden tas i anspråk för annan användning.

Riktlinjer

- I tyngdpunkterna är övergripande program och tidiga samarbeten och dialoger i enlighet med vad som beskrivs i *Arkitektur Stockholm* en nödvändighet för en positiv utveckling. Planprocesserna kan med fördel inledas med att ta fram en lokal stadsbyggnadsstrategi.

Strategi 3: Koppla samman stadens delar

De strategiska samband som finns utpekade i översiktsplanen ska stärkas i syfte att underlätta att röra sig mellan stadens olika delar, exempelvis genom förbättrad kollektivtrafik, nya gång- och cykelstråk, ny bebyggelse eller en aktiv parkplanering.

Riktlinjer

- Efter framtaget program för Högdalen – Farsta bör liknande program tas fram för aktuella samband, till exempel Ulvsunda – Kista samt hur Söderstaden tydligare kan kopplas till Liljeholmen via Årstafältet.

Strategi 4: Främja en levande stadsmiljö i hela staden

Kulturhistoriskt värdefulla och karaktärsskapande byggnader och miljöer respekteras och förnyas med varsamhet.

Riktlinjer

- Förändringar som sker i områden inom ramen för denna strategi ska ske med utgångspunkt från de lokala förutsättningarna samt utifrån kvaliteter och värden inom respektive stadsbyggnadskarakter.

Genomförande av promenadstadens strategier

För att översiktsplanens inriktningar och strategier ska kunna genomföras krävs ett helhetsperspektiv i all planering.

Riktlinjer

- Framtagande av program ska vara en utgångspunkt i planeringen av tyngdpunkter, strategiska samband och i den centrala stadens utvidgning. I komplicerade planeringsprocesser bör programarbetet föregås av framtagande av lokala stadsbyggnadsstrategier där översiktsplanens intentioner preciseras.

Naturlandskapet och landskapselementen

Stockholm präglas än idag av skärgårdens karaktäristiska landskap. De starkaste elementen i naturlandskapet som utgör utgångspunkten för Stockholms fortsatta utveckling är Mälaren, innerstadens vattenrum och Saltsjöns övärld, förkastningsbranterna, sprickdalarna, Stockholmsåsen samt de gröna kilarna och stråken.

Riktlinjer

- Skillnaderna i landskapets karaktär mellan Mälaren och Saltsjön värnas.
- Förändringar genom till exempel broar eller ny bebyggelse bör utgå från vattenrummens karaktär.
- Åtgärder för att förbättra tillgängligheten till stadens vattenrum bör studeras.
- Stockholmarnas tillgång till parker och grönområden av hög kvalitet ska säkerställas.
- Genom att skapa nya mötesplatser, anlägga nya gång- och cykelvägar samt uppföra ny bebyggelse i mindre värdefulla grönområden ska bättre samband mellan stadens delar åstadkommas.

Taklandskapen och naturens förutsättningar tecknar stadens siluett

Centrala Stockholm karaktäriseras av stenstadens taklandskap och enhetlig höjdskala. Det ger en sammanhållen siluett med enstaka genombrott av högre byggnader. I ytterstaden är det naturlandskapet och vegetationen som utgör siluetten. De områden som uppfördes från 1950-talet och framåt kännetecknas av högre bebyggelse.

Riktlinjer

- Siktlinjer och vyer mot stadens vattenrum, parker och offentliga byggnader ska beaktas vid detaljplanering och bygglovprövning.
- Förslag på ny bebyggelse som påverkar den rådande skalan ska prövas utifrån för projektet specifika utvärderingskriterier. En grundläggande

utgångspunkt är att det offentliga rummet ska tillföras ett mervärde med hög arkitektonisk kvalitet och relevans för stadslivet som motiverar byggnadens placering.

Stockholms stadsbyggnadskaraktärer

Bebyggelsens årsringar är ett av Stockholms karaktärsdrag och en del av stadens identitet. Årsringarna gör stadens historia läsbar och berättar om dess utveckling från medeltiden fram till idag. En del av anledningen till att Stockholm är en starkt segregerad stad med stora ekonomiska och sociala skillnader beror många gånger på den skarpa fysiska avgränsningen mellan stadsdelar. De väsentliga dragen i årsringarna sammanfattas i olika stadsbyggnadskaraktärer.

Riktlinjer

- Stadens årsringar stärks genom att ny bebyggelse görs tydligt avläsbar i stadsbilden.
- Riktlinjer för de olika stadsbyggnadskaraktärerna ska redovisas i dokumentet *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer*.

Stadens värdefulla kulturmiljöer

De kulturhistoriskt värdefulla miljöerna är en del av Stockholms attraktionskraft och utgör därigenom en resurs i den fortsatta utvecklingen av staden. Befintliga miljöer och byggnader utvecklas och vårdas utifrån de kulturhistoriska värdena på sådant sätt att riksintresset tillgodoses och i enlighet med de förhållningssätt som kommer att anges i *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer*.

Riktlinjer

- Staden ska tidigt i processen precisera hur de kulturhistoriska värdena ska beaktas i bygglovprövningen och under planarbetet.
- Konsekvenserna och de avvägningar som gjorts vid bygglovprövningen och under planarbetet ska tydligt redovisas i planhandlingarna och i beslutsunderlag.
- Konsekvenserna av förslag på ny bebyggelse inom avgränsningen för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och i dess närområde som bedöms inverka på den rådande skalan och siluetten, ska särskilt beskrivas utifrån de centrala vattenrummens karaktär och kvaliteter.

Förvaltningens synpunkter

Stockholms byggnadsordning som är en del av översiktsplanen från 1999 är lätt att ta till sig och innehåller många illustrationer av Stockholm typiska stadsbyggnads-karaktärer. Men nuvarande byggnadsordning behöver ersättas av något som bättre kompletterar den nya översiktsplanen och dess stadsbyggnadsstrategier.

Dokumentet *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning* är ett komplement som ger förtydliganden till den nya översiktsplanen.

Förvaltningen uppfattar det som att *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning* ersätter byggnadsordningens kapitel om allmänna förhållningssätt till stadens utveckling och att det kommande dokumentet *Arkitektur Stockholm – Stadsbyggnadskaraktärer* ersätter byggnadsordningens kapitel om stadsbyggnadskaraktärer. Dessa två dokument kommer ersätta nuvarande Stockholms byggnadsordning. Om behov uppstår kompletteras dokumenten med ytterligare ett dokument *Arkitektur Stockholm – Råd och riktlinjer*.

Remitterat dokument är omfattande och om det ska användas för att ge allmänheten möjlighet att bli delaktig i debatten om Stockholms utveckling bör det kortas ner. Men *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning* innehåller samtidigt många intressanta beskrivningar och bra riktlinjer för framtida planering i Stockholm.

Många nybyggda områden består nästan uteslutande av bostäder. Ågesta Broväg i Farsta är ett exempel på det. I *Arkitektur Stockholm* slås fast att en blandning av olika funktioner ska eftersträvas både vid planläggning av nya områden och inom befintligt byggnadsbestånd. För att få ett levande och tryggt område är det enligt förvaltningens uppfattning avgörande att det finns aktivitet och rörelse under så många timmar av dygnet som möjligt.

Bebyggelsemönstret är glest i många av ytterstadens stadsdelar. Många områden behöver förtätas och stadsdelar behöver kopplas samman. Stora grönytor omger parkvägar. Farsta stadsdelsområde har drygt sju mil parkvägar. Ändamålet med grönytor är ofta bara att omge en transportsträcka, men saknar grön- eller upplevelsevärde i egentlig mening. Bristen på bebyggelseätthet gör också att det är långt mellan olika funktioner, bostäder, service, skolor och affärer. Många gator i ytterstaden är onödigt breda vilket på sina håll borde kunna nyttjas till förtätning för en mer levande stadsmiljö.

Alla grönområden bör inventeras – alla grönytor är inte värda att bevara. Dåligt utnyttjade grönytor med lågt naturvärde kan bebyggas. I gengäld måste då resurser satsas på att skapa högkvalitativa, tillgängliga och attraktiva parker, lekplatser och naturområden med hög skötselnivå.

Att staden förändras och utvecklas är självklart. Detta gäller inte bara innerstaden utan måste också omfatta ytterstaden. I många ytterstadsområden har under senare år endast små byggprojekt kommit till stånd. Denna typ av projekt leder inte till något mer än ett ökat antal bostäder. Funktioner som exempelvis ökat serviceutbud eller arbetstillfällen uteblir. Större grepp behövs och förvaltningen ser positivt på områdesplanering som exempelvis Högdalen – Farsta. Förtätningen ska vara synlig, nya byggnader ska visa på nya årsringar och tydligt visa när bebyggelsen tillkommit. Samtidigt ska en ny byggnad, som det påpekas i *Arkitektur Stockholm*, tillföra ett mervärde för stadsbilden.

Stockholms höga miljöambitioner avspeglas i ny byggnation. Fler gröna tak kommer att anläggas, ny energiteknik kommer att användas och kanske kommer även arkitekturens uttryck att förändras. Vid ombyggnationer av äldre bebyggelse måste hänsyn tas till byggnadernas kulturvärden. Förvaltningen anser att när energisparåtgärder står emot bevarande av kulturvärden bör kulturhistoriska värden generellt gå före miljöambitioner.

Tätare förorter och fler sammankopplingar mellan olika stadsdelar gör det nödvändigt att förändra ytterstadens stadsbild. Kvartersbebyggelse med ett integrerat gatunät ger bättre förutsättningar för en mer sammanhållen och levande miljö. Det är svåröverskådligt med ett gatu- och parkvägssystem så som det ser ut i exempelvis Farsta där gång-, cykel- och biltrafik hålls åtskilda från varandra. Det skapar avstånd och otrygghet och gör det ofta svårt att hitta.

Förvaltningen ser positivt på projektet Tyngdpunkt Farsta där en lokal stadsbyggnadsstrategi ska tas fram i samarbete med lokala aktörer. Detta bör resultera i ett mer attraktivt Farsta med en blandning av många funktioner och där medborgarna ska känna att de varit delaktiga i utvecklingen av ett nytt Farsta som följer intentionerna i den nya översiktsplanen och Vision 2030.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilaga

Stadsbyggnadsnämndens förslag *Arkitektur Stockholm – En strategi för stadens gestaltning*